

La dona catalana entre la fi d'una dictadura i l'inici d'una república, per Pau Vinyes

Pau Vinyes i Roig, nét de l'Albina i historiador.

Quan l'Albina Francitorra i Aleñà -nascuda el 3 de febrer de 1912 i mare de sis filles i un fill, entre elles la periodista i escriptora Montserrat Roig, l'actriu Glòria Roig i l'activista Maria Isabel Roig- publicava el seu primer article a la premsa barcelonina tenia 17 anys.¹ Era l'any 1929 i la dictadura de Primo de Rivera encarrilava el seu fi i Barcelona s'enlluernava amb la segona exposició universal que allotjava. La dictadura havia deixat estralls en la llengua i la cultura catalanes així com en les llibertats democràtiques. Havia desmantellat la Mancomunitat de Catalunya -un projecte de país inacabat però que havia deixat una forta petjada-, perseguint als contraris al règim, prohibint les mostres de catalanitat i centralitzant i espanyolitzant la vida dels catalans i de les catalanes.

El rol de la dona en aquella societat dominada per l'home era merament decoratiu. Mestressa de casa, cuidadora de la canalla i element figuratiu en reunions i festes socials. Poques dones s'atrevien a trencar aquesta faixa que les oprimia i les que ho feien eren mal vistes i titllades de poques-soltes i de meuques cap a amunt.

És amb l'arribada de la República que les coses començaran a canviar, tot i que els rols de masculinitat seguiran ben vius per dissort. El nou règim republicà es proposava una nova constitució que reconegués la igualtat dels dos sexes, el dret de divorci i la igualtat jurídica dels fills engendrats fora i dins del matrimoni. També, es legalitzava el dret de vot de les dones. Tanmateix, aquella legalització va dur a debats acarnissats de paraula en unes corts enfrontades amb el dret de permetre el vot femení. Fins aleshores les dones no podien votar però els era permès presentar-se a llistes i ser escollides, gràcies al decret del maig de 1931. Aquest fou el cas de les primeres dones elegides per sufragi masculí universal durant els primers anys de la República. Victoria Kent, afiliada al Partit Radical Socialista, va ser escollida diputada de les Corts Constituents per Madrid a les eleccions del 28 de juny de 1931. Clara Campoamor també seria elegida per Madrid en aquelles eleccions generals pel Partit Radical Republicà, organització política fundada pel populista i anticlerical Alejandro Lerroux. Totes dues van defensar postures contraposades. Victoria Kent era partidària d'endarrerir el vot femení ja que pensava que les dones encara no estaven prou preparades per exercir-ho i que estaven subjectes al dictat del marit, germans, pares i sacerdots de torn. En canvi, Campoamor defensava amb fermesa el dret de les dones a poder exercir-lo lliurement. Per la *radical* el vot era un dret fonamental irrenunciable. La majoria de companys de partit de Campoamor n'eren contraris. El fet més curiós d'ambdues diputades es cap d'elles podia votar.

Una altra dona escollida per sufragi masculí en les eleccions parcials d'octubre de 1931 fou Margarita Nelken, per la subscripció de Badajoz. Nelken, membre de l'Agrupació Socialista de Badajoz també era contrària al vot femení, alineant-se amb les tesis de Victoria Kent. De fet, Nelken va ser l'única de les tres dones esmentades que va aconseguir l'acta de diputada en les tres eleccions legislatives del període republicà.

La majoria de diputats catalans, tant els conservadors de la Lliga Regionalista com els d'Esquerra Republicana de Catalunya eren partidaris del sufragi femení. Tot i això, en els respectius programes electorals de les primeres eleccions estatals no ho van explicitar. Tanmateix, alguns militants de partits polítics catalans ho van transmetre en mitjans electorals. Les militants d'ERC, per exemple, van fer palès el reconeixement de les dones al seu dret de vot en un manifest.

A Catalunya, com a la resta de l'Estat, el debat també va ser sonat. Roberto Castrovisó d'Acció Catalana va arribar a expressar que "la dona no pot tenir vot fins que deixi de confessar, fins que deixi de tenir com a director espiritual un capellà o un frare".²

L'1 d'octubre era la data assenyalada per posar a votació la proposta del vot femení. Moments abans de la votació, tant a dins com a fora de l'hemicicle del Congrés de Diputats, es van viure situacions tenses. L'Associació Nacional de Dones, entremig dels passadissos del Congrés estimulaven als diputats indecisos a votar-hi a favor. Finalment es produí la votació i fou molt ajustada. Hi votaren en contra organitzacions teòricament d'esquerres com el Partit Republicà Radical Socialista i a favor les minories catalanes i basques, els conservadors Lliga Regionalista i Partit Agrari i organitzacions polítiques d'esquerres com el PSOE, tot i que el vot era particular i es trencaven les disciplines de partit. En la votació només va participar-hi el 60% dels diputats. 161 vots a favor del vot femení i 121 en contra.

L'article 36 de la Constitució republicana, aprovada el 9 de desembre d'aquell any, esgrimia que " els ciutadans d'un i altre sexe, majors de vint-i-tres anys, tindrà els mateixos drets electorals d'acord amb allò que determinin les lleis". Les dones catalanes no votarien fins a les eleccions generals del 19 de novembre de 1933, les quals canviarien el rumb ideològic de la República en guanyar-les forces conservadores. Amb aquell triomf s'iniciaria el període conegut com el Bienni Negre. Les catalanes haurien pogut votar en les eleccions al Parlament de Catalunya del 20 de novembre de l'any anterior, però no se'ls va permetre amb l'excusa que el cens electoral femení no estava enllestit. Francesc Macià, President de la Generalitat de Catalunya, en fou un dels que posa pals a les rodes. Si s'hagués volgut s'hauria preparat el cens femení i un cop enllestit s'haurien convocat les primeres eleccions a diputats autonòmics de la història de Catalunya. Les catalanes haurien estat les primeres de l'Estat espanyol en exercir el dret de vot en democràcia.

Durant la República es començarà a normalitzar el paper de la dona en l'esfera de l'administració pública. El cas més significatiu és el de Nativitat Yarza i Planas, mestra d'origen castellà que a inicis dels anys trenta fou destinada a l'escola pública de Bellprat, a l'Anoia. En les eleccions municipals de 1934 -les primeres i úniques convocades per la Generalitat de Catalunya- es va presentar per la candidatura d'ERC i va ser escollida alcaldessa de la població. En altres poblacions van sorgir electes regidores com Justa Goicoechea a L'Hospitalet de Llobregat per ERC, Consol Nogueras a Mataró pel front únic d'Esquerres, Fidela Renom a Sabadell en la llista formada pel PRDF, ERC i USC,... En el camp sanitari i d'ajut al refugiat trobem a la infermera i pedagoga Teresa Puigdollers i la seva neboda Elàdia Faraudó i Puigdollers, ambdues impulsores del Segell Pro-Infància i de la Direcció General d'Evacuació i d'Ajut al Refugiat. Després, en plena Guerra Civil, sobresortiria la cenetista Federica Montseny, la primera ministra de l'Europa Occidental, precursora del dret a l'avortament i reguladora de la prostitució amb eines sanitàries. Malauradament el triomf del feixisme tot ho va aturar.

En el camp esportiu destaca l'aviadora Pepa Colomer, la primera dona de la història de l'aviació catalana, obtenint el títol el 1931. En altres esports com el tennis, l'hoquei, la natació o l'hípica el practicaran algunes dones però, per desgràcia, en el més absolut anonim. Ara, tot just, s'ha descobert l'esportista i primera membre de la Junta Directiva del FC Barcelona Anna Maria Martínez Sagi, qui a més a més exercí de periodista.

En el camp del periodisme trobem a Irene Polo, periodista i publicista que destacà per damunt de molts homes en la seva professió. Publicà a *Imatges* -revista gràfica dirigida per Josep Maria Planes-, a *La Rambla*, a *L'Opinió*, a *L'Instant* i a *Última Hora*... Va exercir la professió en un món on els homes eren majoritaris. Una altra periodista, la qual excel·lí com a novel·lista, fou Rosa Maria Arquimbau, col·laboradora en moltes revistes i periòdics d'esquerres dels anys trenta. A *Films&Soda*, secció del diari promogut per l'empresari Josep Sunyol i Garriga i dirigit pel polifacètic Joaquim Ventalló *La Rambla* hi desgranava tot allò que feia referència a la moda femenina. Regina Opisso, filla del dibuixant i

caricaturista Ricard Opisso i Sala, sobreixí com a musicòloga, escriptora i periodista i Josefina Carabias, locutora, corresponsal, periodista i precursora de la presència femenina en el món periodístic espanyol. I les escriptores Mercè Rodorera i Carme Montoriol, impulsores d'una nova novel·lística i d'un teatre compromès i crític.

Tot plegat, petites passes però no gegantines. Encara quedarà molt camí per recórrer per tal d'assolir la plena igualtat d'ambdós sexes. Tot i els avenços de la República el masclisme dominant de la societat d'aquella època era ben latent, només cal veure com un cop les dones accedeixen a fer de milicianes durant els primers mesos de la Guerra Civil, lluitant al front, són emplaçades a fer feines logístiques de la rereguarda o bé de cuineres, infermeres o administratives en el camp de batalla.

L'esclatxa que va obrir la República i que va permetre que dones com l'Albina Francitorra o les esmentades més amunt poguessin exercir el dret de vot, divorciar-se o poder accedir a l'administració pública en igualtat de condicions que els homes quedarà escapçada per l'espasa de Dàmocles del feixisme que ho esborrarà tot i quaranta anys després caldrà començar de nou.

Notes

¹Albina Francitorra i Aleñà (1912-2013), va publicar articles a les revistes i diaris *Dona Catalana*, *La Rambla de Catalunya*, *L'Andreuenc*, *Catalunya Ràdio* i *Nosaltres Sols*, entre 1929 i 1933. A la tardor de 2020 es publicarà un recull dels seus articles sota el títol *La vida que passa*, a càrrec de l'editorial Llop Roig.

²El *Punt/Avui*. "El dia que les dones van guanyar el vot", 6 de novembre de 2016.

Referències

El Punt/ Avui: Pere Bosch i Cuenca, "El dia que les dones van guanyar el vot", 6 de novembre de 2016.

El País: Xavier Theros, "Les noves dones de la República", 30 de març de 2016.